

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**MAAHANMUUTTAJAOPISKELIJOIDEN OHJAUSTARPEET
AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA
Kehittämishanke maahanmuuttajataustaisten
lähihoitajaopiskelijoiden opinto-ohjauksesta**

Anne Venemies

2007

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Venemies Anne

Maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaustarpeet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kehittämishanke maahanmuuttajataustaisten lähihoitajaopiskelijoiden opinto-ohjauksesta.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2007, 27 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

Kehittämishankkeen tarkoituksena on kartoittaa maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ohjausta ammatillisen peruskoulutuksen aikana. Tavoitteena on saada kokonaiskuva siitä, millaisia ohjaustarpeita maahanmuuttajilla on ammatillisissa opinnoissaan. Maahanmuuttajien opintojen ohjaukseen pureudutaan kirjallisuuden ja Jyväskylän ammattiopiston Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen maahanmuuttajataustaisten lähihoitajaopiskelijoiden haastattelujen avulla.

Kehittämishankkeen teoriaosassa kerrotaan maahanmuuttajien hakeutumisesta ammatillisiin opintoihin, opintojen toteuttamisesta ja tarkastellaan maahanmuuttajien ohjausta ohjauksen sisällön, etenemisen sekä ohjaajan roolin näkökulmasta. Maahanmuuttajien ohjaus määritellään kehittämishankkeessa monikulttuuriseksi ohjaukseksi, joka voidaan jakaa opintojen sujumisen ohjaukseen ja elämänhallinnan ohjaukseen. Maahanmuuttajan kielitaito sekä kulttuurierot ohjaajan ja ohjattavan välillä tekevät maahanmuuttajien ohjauksesta haastavaa.

Maahanmuuttajaopiskelijoiden haastatteluissa korostui erityisesti opintojen alkuvaiheen ohjauksen merkitys. Opiskelijat kokivat opintojen aloittamisen vaikeaksi ja toivoivat lisää alkuvaihetta selkiyttävää ohjausta ja tukea, joka kohdentuisi erityisesti oppilaitoksen arkeen ja käytänteisiin. Opintojen edetessä tärkeiksi ohjauksellisiksi asioiksi nousivat opintojen säännöllinen seuraaminen ja suunnittelu. Tukea ja ohjausta maahanmuuttajat ilmoittivat tarvitsevansa opintojen keskivaiheilla myös ammatillisissa aineissa. Maahanmuuttajataustaisen opiskelijan jatko-opintomahdollisuudet ja työelämään kiinnittyminen olivat opintojen loppuvaiheen asioita, joihin kaivattiin ohjausta.

Haastatteluissa korostui ohjauksen toteuttaminen kokonaisvaltaisesti sekä tuki-että opetushenkilöstön toimesta. Haastattelujen myötä vahvistui myös käsitys siitä, että maahanmuuttajien kielitaito on monen ohjauksellisen ongelman taustalla. Lisäksi suomalaiseen kulttuuriin sopeutuminen ja sosiaalisten suhteiden luominen vaikuttavat paljon opintoihin. Haastatteluista saatiin paljon tärkeää tietoa maahanmuuttajien ohjauksesta ja tätä tietoa voidaan hyödyntää kehittämällä maahanmuuttajien ohjausta oppilaitoksessa.

Asiasanat: ammatillinen peruskoulutus, ammatillinen oppilaitos, maahanmuuttajat, monikulttuurinen ohjaus, opinto-ohjaus

ABSTRACT

Venemies Anne

Immigrant Students' Counselling Needs in the Vocational Upper Secondary Education and Training. The Development Project of the Guidance Counselling of the Practical Nurse Students with Immigrant Backgrounds.

Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of teacher education. Guidance and Counselling Education and Research Unit, 2007, 27 p.

Guidance and Counselling Development projects and practices.

The purpose of the development project is to examine what kind of counselling immigrant students have during vocational upper secondary education and training. The target of this development project is to get an overall view of immigrant students' counselling needs in their vocational studies. This development project is based on literature and interviews of the practical nurse students who have an immigrant background and who study in the College of Health and Social Care of Jyväskylä Vocational Institute.

In the theory part of this development project there is a description of immigrants' possibilities to reach to the vocational studies and of how they accomplish their studies. Furthermore, the guidance counselling of the immigrant students is observed from the following points of view: what issues multicultural counselling consists of, how it proceeds and what is the counsellor's role in the multicultural counselling. Counselling the immigrant students is defined as multicultural counselling which is divided into two parts. The first part is guidance counselling and the second part is empowering the immigrant students to gain control of their lives.

In the interviews the immigrant students brought up the importance of the guidance counselling in the beginning of the studies. At the early stage of the studies the students wished more counselling and clarifying information about the practices and daily routines of the institution. When the students had advanced on their studies they said it is important that the counsellor makes plans and follows the proceeding in the studies together with the student. In the middle of the studies the students also need counselling and support in vocational subjects. At the end of the vocational studies the possibilities of further studies and going to the work are the kind of issues to the immigrant students in which they need counselling.

In the interviews it was emphasized that counselling has to be carried out by the entire personnel of the institute. The assessment that most counselling problems derive from immigrant students' incomplete language skills was confirmed during the interviews. Furthermore, the level of the adaptation to the Finnish culture seems to affect a lot to the studies. Also the lack of social contacts causes counselling issues. A lot of important information about the multicultural counselling was received in this development project. Based on this information the counselling of immigrant students can be developed in the College of Health and Social Care of Jyväskylä Vocational Institute.

Keywords: guidance counselling, immigrants, multicultural counselling, vocational institute, vocational upper secondary education and training

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	1
ABSTRACT	2
1 JOHDANTO.....	4
2 MAAHANMUUTTAJAT AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA.....	6
2.1 Ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuminen.....	6
2.2 Opiskelun tukeminen ja opetuksen erityisjärjestelyt.....	7
3 MAAHANMUUTTAJIEN OHJAUS	9
3.1 Maahanmuuttajien opinto-ohjauksen sisällöt ja eteneminen.....	9
3.2 Maahanmuuttajien opinto-ohjaajana toimiminen.....	11
4 MAAHANMUUTTAJAOPISKELIJOIDEN OHJAUSTARPEITA LÄHIHOITAJAOPINNOISSA	13
4.1 Kehittämishankkeen toteutus ja kohdejoukko.....	13
4.2 Ohjaus ja koulutukseen hakeutuminen.....	14
4.3 Opintojen aloittaminen	15
4.4 Opintojen eteneminen.....	18
4.5 Valmistuminen ja työelämään sijoittuminen	20
5 POHDINTAA MAAHANMUUTTAJIEN OHJAUSESTA	22
LÄHTEET	25
LIITTEET.....	26
Liite 1: Haastattelulomake.....	26

1 JOHDANTO

Kehittämishankkeen aiheena on maahanmuuttajaopiskelijoiden opinto-ohjaus ja ohjaukseen liittyvät tarpeet. Maahanmuuttajien ohjaus opintojen puitteissa voidaan määritellä myös monikulttuuriseksi ohjaukseksi (ks. Metsänen 2000). Koen aiheen ajankohtaiseksi ohjauksen saralla yhä monikulttuurisemmaksi muuttavammassa Suomessa. Toisaalta olen omassa työssäni tekemisissä maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa ja haluan kehittyä opinto-ohjaajana myös tällä ohjauksen osa-alueella. Maahanmuuttajaopiskelijat ovat haastava kohderyhmä ohjauksessa ja kehitettävää heidän ohjauksessaan on varmasti monessa oppilaitoksessa. Liebkind (2000) toteaa jo 2000-luvun alussa, että monikulttuurisuus on tulevaisuutta ja mielestäni jokaisen ohjaajan on tänä päivänä valmennettava itseään tähän haasteeseen.

Tarkemmin ottaen tarkastelen ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaustarpeita. Tavoitteena on kartoittaa, millaista maahanmuuttajien ohjaus tällä hetkellä on ja miten ohjausta voitaisiin kehittää, jotta heidän opintonsa edistyisivät hyvin. Kuisman (2001, 23-24) selvityksen mukaan maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat ammatillisessa koulutuksessa muita opiskelijoita enemmän ohjausta ja tukea. Ohjauksen ja tuen tarve jakautuu selvästi opintojen sujumiseen ja elämänhallintaan liittyviin kysymyksiin. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjauksen sisältöihin kuuluvat paljon esimerkiksi arkipäivän asioiden pohtiminen ja niiden hoitaminen. Tuen ja ohjauksen tarve johtuu pitkälti maahanmuuttajan heikosta kielitaidosta, erilaisesta oppimiskulttuurista ja oppimisvalmiuksista, kotoutumiseen liittyvistä sosiaalisista ja kulttuurisista vaikeuksista sekä taloudellisista syistä (Niiranen 2004, 120).

Kehittämishankkeen kohdejoukkona ovat lähihoitajan perustutkintoa suorittavat maahanmuuttajaopiskelijat Jyväskylän ammattiopiston sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa. Maahanmuuttaja määritellään kehittämishankkeessa tarkoittamaan opiskelijaa, jolla on maahanmuuttajatausta. Opiskelijan äidinkieli ei myöskään ole suomi tai ruotsi. Samaa määritelmää on käytetty opetushallituksen tekemässä laajassa selvityksessä (Kuisma 2001), jossa tutkittiin maahanmuuttajaopiskelijoiden opintojen järjestämistä ja käytänteitä ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opinto-ohjaus taas nähdään toimintana, jonka tavoitteena on oppimisen ja opiskelun, ammatillisen suuntautumisen sekä henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaus. Opiskelijaa avustetaan opintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa, tuetaan yksilöllistä koulutus- ja uravalintapolkua ja vahvistetaan elämänhallintataitoja, itsetuntemusta ja itseluottamusta. (ks. Jyväskylän ammattiopiston Sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelma 2006.)

Kehittämishankkeen tavoitteena on kartoittaa seuraavia maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen liittyviä asioita:

- Millaista ohjausta maahanmuuttajaopiskelijat saavat opintojen eri vaiheissa?
- Mihin asioihin ohjausta tarvitaan?
- Kuka antaa ohjausta opintojen eri vaiheissa?
- Miten maahanmuuttajien ohjausta voitaisiin kehittää?

Kehittämishankkeen teoriaosassa luvuissa 2-3 tehdään katsaus maahanmuuttajaopiskelijoihin, jotka suorittavat ammatillista perustutkintoa. Luvussa 2 esitellään maahanmuuttajien hakeutumista ammatilliseen peruskoulutukseen ja tarkastellaan missä määrin maahanmuuttajia on tässä koulutuksessa koko Suomen mittakaavassa. Lisäksi käydään läpi ammatillisen koulutuksen aloja, joilla maahanmuuttajia opiskelee. Luvussa 3 käsitellään maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarvetta ammatillisissa opinnoissa sekä maahanmuuttajille tarkoitettuja opetuksen erityisjärjestelyitä. Tämän jälkeen paneudutaan maahanmuuttajien ohjaukseen liittyviin erityispiirteisiin ja tutustutaan monikulttuurisen ohjauksen sisältöalueisiin. Lopuksi tarkastellaan ohjaajan näkökulmasta toimimista maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa.

Kehittämishankkeen tuloksia, maahanmuuttajien ohjauksen tilannetta ja tarpeita, esitellään luvussa 4. Tulokset käydään läpi kronologisessa järjestyksessä koulutukseen hakeutumisesta opintojen loppuvaiheeseen ja valmistumiseen. Luvussa 5 pohditaan haastatteluiden tuloksia ja mietitään, miten maahanmuuttajien ohjaustoimintaa voitaisiin käytännön toimin kehittää.

2 MAAHANMUUTTAJAT AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

Opetushallituksen tekemän selvityksen mukaan maahanmuuttajien määrä on kasvanut ammatillisessa peruskoulutuksessa viime vuosikymmenen aikana ja kasvun odotetaan jatkuvan tasaisena tulevaisuudessakin (Kuisma 2001). Kasvuun ovat vaikuttaneet maahanmuuton lisääntyminen ja se, että yhä useampi maahanmuuttaja hakeutuu kielikoulutuksen tai Suomessa suoritettua peruskoulun jälkeen ammatilliseen koulutukseen. Maahanmuuttajat haluavat hankkia itselleen ammatin, jota voi harjoittaa Suomessa tai pätevöityä harjoittamaan Suomessa ammattia, jonka ovat kotimaassaan opiskelleet. Maahanmuuttajille tarkoitettua ammatillista koulutusta järjestetään sekä opetusministeriön että työministeriön hallinnon alla. (Koskimäki 2004, 10.)

Maahanmuuttajien määrää ammatillisessa peruskoulutuksessa selventävät seuraavat yhteisvalintaan liittyvät tilastot. Kevään 2000 lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteisvalinnassa ammatilliseen peruskoulutukseen valituista 1,9 prosentilla oli äidinkielenään muu kuin suomi tai ruotsi. Kevään 2001 yhteisvalinnassa sama lukema oli jo 2,2 prosenttia ja vuonna 2004 ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskeli noin 4000 maahanmuuttajaopiskelijaa. (Koskimäki 2004, 15; Kuisma 2001, 7.) Useimmiten ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelee yhdestä viiteen maahanmuuttajaopiskelijaa eri koulutusohjelmissa tai eri vuosiluokilla. Maahanmuuttajaopiskelijoiden määrään vaikuttavat eniten oppilaitoksen tarjoamat koulutusalat ja oppilaitoksen sijainti. (Kuisma 2001, 11.)

Ammatillisen peruskoulutuksen lisäksi maahanmuuttajia opiskelee myös näyttötutkintoihin valmentavassa koulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa. Määrällisesti maahanmuuttajaopiskelijoita on enemmän näyttötutkintoihin valmentavassa koulutuksessa kuin oppisopimuskoulutuksen piirissä. Vuonna 2004 oppisopimuskoulutuksessa olevien maahanmuuttajaopiskelijoiden arvioitu määrä oli noin 100 opiskelijaa. (Koskimäki 2004, 15.)

2.1 Ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutuminen

Ammatillisen peruskoulutuksen valintaperusteet ja rahoitusjärjestelmä eivät aseta esteitä ulkomaalaisten tai maahanmuuttajaopiskelijoiden ottamiselle ammatilliseen koulutukseen. Maahanmuuttajilla on vapaa oikeus hakeutua opiskelemaan haluamalleen alalle. Ainoana edellytyksenä on, että hakijalla on riittävät kielelliset valmiudet opinnoissa selviytymiseen. Ammatillisen peruskoulutuksen viralliset opetuskielet ovat suomi ja ruotsi. Maahanmuuttajan tulee opiskella tutkintonsa näillä kielillä. Opetuksen järjestäjä voi mitata kielikokeella tai muulla tavoin sellaisten hakijoiden kielitaidon, joiden äidinkieli on muu kuin oppilaitoksen opetuskieli. Hakija voidaan jättää valitsematta koulutukseen, jos hänellä ei ole riittäviä opetuskielen suullisia ja kirjallisia taitoja. (Koskimäki 2004, 10-12, 15; Kuisma 2001, 12; Tarnanen & Suni 2005, 18.)

Opetusministeriö on myöntänyt vuodesta 2003 lähtien ammatillisen koulutuksen järjestäjille erillisiä lupia vieraskielisen ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi. Maahanmuuttaja voi halutessaan osallistua myös näihin koulutuksiin. Vieraskielistä ammatillista koulutusta annetaan tällä hetkellä englannin, venäjän ja saksan kielellä

lähinnä kaupan ja hallinnon, sosiaali- ja terveysalan ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksissa. (Koskimäki 2004, 17-17.)

Maahanmuuttajat hakeutuvat ammatilliseen koulutuksen yleensä Suomessa järjestetyn kotouttamiskoulutuksen jälkeen, jolloin heille on kehittynyt riittävä kielitaito. Osa maahanmuuttajista on myös käynyt ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta, jossa tutustutaan tarkemmin ammatilliseen koulutukseen ja sen tarjoamiin alavaihtoehtoihin sekä tarkennetaan ammatinvalintaan liittyviä kysymyksiä. Koulutuksen järjestäjien välinen yhteistyö on tässä nivelvaiheessa osoittautunut tärkeäksi tekijäksi maahanmuuttajien hakeutumiselle ammatilliseen koulutukseen. (Koskimäki 2004, 10-12.)

Maahanmuuttajat saavat opiskelupaikan ammatillisesta peruskoulutuksesta joko normaalin yhteishaun tai joustavan valinnan kautta. Osa maahanmuuttajaopiskelijoista on suorittanut suomalaisen peruskoulun ja tällöin he yleensä hakeutuvat ammatilliseen koulutukseen normaalin yhteishaun kautta. Nämä edellä mainitut opiskelijat ovat yleensä asuneet Suomessa jo kauemman aikaa ja suomalainen yhteiskunta- ja kulttuuritietämys ovat hyvää tasoa. Samoin heidän kielitaitonsa on ehtinyt kehittyä. Jos maahanmuuttajan kielitaito ja kulttuurintuntemus ovat vielä vähäistä ja Suomessa oloaika on lyhyt, hän hakeutuu ammatilliseen koulutukseen yleensä joustavan valinnan kautta. Joustavassa valinnassa voidaan soveltaa yhteishakujärjestelmää siten, että huomioidaan maahanmuuttajan koulutustarve ja mahdollisuudet suoriutua ammatillisissa opinnoissa. Tällöin alasta riippuen otetaan huomioon erityisesti maahanmuuttajan kielitaito, opiskelumotivaatio, aiemmat opinnot, elämäntilanne ja soveltuvuus alalle. (Koskimäki 2004, 15 & Kuisma 2001, 7, 12, 16.)

Hakeutuessaan ammatilliseen peruskoulutukseen, maahanmuuttajaopiskelijat ovat usein iältään muita ammatillista perustutkintoa suorittavia opiskelijoita vanhempia. Uuden kielen oppiminen ja kulttuuriin tutustuminen vievät aikaa Suomeen muutettaessa. Taustalla voi olla myös pakolaisuuteen liittyviä asioita, jotka pitkittävät ammattiin opiskelun aloittamista. Maahanmuuttaja voi opiskella ammatillisessa koulutuksessa oleskeluluvalla eli hänellä ei välttämättä tarvitse olla Suomen kansalaisuutta. (Kuisma 2001, 7.)

Ammatillisen peruskoulutuksen aloista kaupan- ja hallinnon alalle on hakeutunut eniten maahanmuuttajaopiskelijoita. Tilastojen mukaan vuonna 2000 puolet maahanmuuttajahakijoista hyväksyttiin kaupan ja hallinnon alan koulutukseen ja vuonna 2001 vastaava lukema oli 44 prosenttia. Kaupan ja hallinnon alan lisäksi sähköala, kauneudenhoitoala, sosiaali- ja terveysala sekä auto- ja kuljetusala kiinnostavat eniten maahanmuuttajaopiskelijoita. Niin hakijoiden kuin valittujenkin maahanmuuttajaopiskelijoiden määrä on kasvanut näillä aloilla viime vuosien aikana. (Kuisma 2001, 13-14.)

2.2 Opiskelun tukeminen ja opetuksen erityisjärjestelyt

Opetushallituksen tekemässä selvityksessä (Kuisma 2001) todettiin, että maahanmuuttajat tarvitsevat ammatillisissa opinnoissaan tavanomaista enemmän tukea ja ohjausta. Tuen ja ohjauksen tarve johtuu pitkälti kielitaidosta, erilaisesta oppimiskulttuurista ja oppimisvalmiuksista, kotoutumiseen liittyvistä sosiaalisista ja kulttuurisista vaikeuksista sekä taloudellisista syistä (Niiranen 2004, 120). Opetushallitus on jakanut koulutuksen järjestäjille vuosittain määrärahaa, joka on tarkoitettu mm. maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen. Tavoitteena tässä

kehittämistyössä on parantaa maahanmuuttajien kielitaitoa ja siten auttaa heitä selviämään paremmin opinnoissa. Myös koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU 2003-2008) painotetaan maahanmuuttajien koulutuksen keskeyttämisen vähentämistä tuki- ja omakielisen opetuksen avulla. (Koskimäki 2004, 16.)

Maahanmuuttajaopiskelijoiden tuki ja ohjaus ammatillisessa peruskoulutuksessa vie opinto-ohjaajalta ja luovanvalvojalta tavallista enemmän aikaa ja ohjaustapaamisia on keskimääräistä useammin. Maahanmuuttajien tukemisessa korostuu opettajien välinen ja moniammatillinen yhteistyö. Etenkin ammatillisten opintokokonaisuuksien sisällöt ovat maahanmuuttajaopiskelijoille kielellisesti haastavia, koska usein ammatillinen termistö on uutta myös muille opiskelijoille ja toisaalta maahanmuuttajaopiskelijoilla tulee olla samanlaiset ammatilliset tavoitteet kuin muillakin opiskelijoilla. Tuki ja ohjaus keskittyy siten paljolti kielitaitoon ja ammatillisiin oppisisältöihin liittyviin asioihin. Mahdollisuuksien mukaan tätä tukea pyritään antamaan myös maahanmuuttajan omalla äidinkielellä. (Koskimäki 2004, 16; Kuisma 2001, 23.)

Opetustilanteessa maahanmuuttajan opiskelua voidaan tukea eriyttämällä tai antamalla opetusta pienryhmässä. Joissakin oppilaitoksissa eri oppitunneilla voi olla kaksi opettajaa, joista toinen keskittyy maahanmuuttajaopiskelijoihin tai yleensä ottaen erityistä tukea tarvitseviin opiskelijoihin. Tällaisesta tuesta voidaan käyttää nimitystä samanaikaisopetus, rinnakkaisopetus tai pariopettajuus. Tukihenkilö tai tutoropiskelija voi olla myös tuen antajina maahanmuuttajaopiskelijalle. Opetuksessa voidaan hyödyntää työvaltaisuutta ja integroida teoriaopintoja käytännön työhön. Samoin kuin esimerkiksi suomen kielen opintoja voidaan integroida ammattiaineiden sisältöihin opiskelemalla työturvallisuusohjeita, laatimalla käyttöohjeita jne. Monissa ammatillisissa oppilaitoksissa on kehitytetty koulupäivän ulkopuoliselle ajalle maahanmuuttajille ja suomalaisille opiskelijoille tarkoitettua opintoja tukevaa toimintaa. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi asuntoloiden vapaa-ajan toiminta, harrastetilojen käyttö ilta-aikaan sekä erilaiset kerhot ja retket. (Kuisma 2001, 25-27.)

Ammatillisessa peruskoulutuksessa maahanmuuttajien opetuksen erityisjärjestelyt liittyvät lähinnä kielten opiskeluun ja arviointiin. Opetussuunnitelman perusteet käsittelevät maahanmuuttajien oman äidinkielen, toisen kotimaisen kielen ja toisen kielen opintojen järjestämistä. Maahanmuuttajaopiskelijalla on oikeus saada opetuskielen opetusta toisen kielen tavoitteiden mukaisesti, esimerkiksi suomi toisena kielenä opetus. Opetussuunnitelma raamittaa myös opiskelijoiden arviointia siten, että maahanmuuttajaopiskelijoiden tietoja ja taitoja arvioidaan samalla tavalla kuin muidenkin opiskelijoiden. Arviointimenetelmiin tulee kuitenkin kiinnittää huomiota. Niiden tulee olla sellaisia, ettei kielitaidon puutteellisuus vaikuta arvosanaan alentavasti. (Kuisma 2001, 8-9.)

3 MAAHANMUUTTAJIEN OHJAUS

Suomessa monikulttuurisen yhteiskunnan kysymykset, kuten ohjaus, tulivat ajankohtaiseksi 1990-luvulla, jolloin maahanmuuttajien määrä kasvoi merkittävästi. Maahanmuuttajien ohjaus voidaan määritellä myös monikulttuuriseksi ohjaukseksi, jossa ohjaaja ja ohjattava tulevat eri kulttuureista, edustavat erilaista etnistä ryhmää tai puhuvat eri kieltä äidinkielenään. Monikulttuurinen ohjaus nähdään ammatillisena kohtaamisena, jonka tavoitteet riippuvat toimintaympäristöstä, jossa ohjaus tapahtuu. Englanninkielisiä vastineita monikulttuuriselle ohjaukselle ovat multicultural counselling, transcultural counselling ja intercultural counselling. Käsitettä kulttuurien välinen ohjaus käytetään myös monikulttuurisen ohjauksen synonyymina, joka korostaa kohtaamista eri kulttuurien välimaastossa. (Metsänen 2000, 185-186.)

Monikulttuurisessa ohjauksessa on useita huomioitavia tekijöitä, koska ohjaaja ja ohjattava edustavat erilaisia kulttuuritaustoja. Usein monikulttuurisessa ohjauksessa tulevat esiin yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä korostavien kulttuurien erot. Nämä erot esiintyvät esimerkiksi itsensä ilmaisemissa, uusien tulkintojen löytämisessä, avoimuudessa sekä asioiden ja ilmiöiden selitysmalleissa. Lisäksi ohjaustilanne voidaan mieltää strukturoimattomaksi tai strukturoiduksi riippuen siitä, millaista kulttuuria ohjaaja ja ohjattava edustavat. (Metsänen 2000, 186-189.)

Ohjaustilanteeseen vaikuttavat ohjaajan arvot, normit, asenteet yhtäläillä kuin ohjattavan odotukset ja asenteetkin. Monikulttuurisen ohjaustilanteen onnistumisen ja tavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä on kontaktin saaminen ohjattavaan sekä luottamuksen herättäminen. Luottamuksellisen ilmapiirin herättäminen vaatii ohjauksen tavoitteiden ja ohjaukikäytänteisiin liittyvien asioiden selvittämistä. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi ohjaajan ja ohjattavan roolit sekä ohjauksen konkreettiset tavoitteet. Maahanmuuttajat ovat saattaneet tulla Suomeen hyvinkin erilaisesta ympäristöstä, ja hierarkkisesta yhteiskunnasta. Suhde viranomaisiin on voinut olla autoritaarinen ja alisteinen. Samoin koko ohjaus voi olla uusi asia eikä ohjausta ole ollut olemassa omassa kotimaassa. Siten maahanmuuttajien ohjaus etenee pääsääntöisesti verkkaisemmin kuin suomalaisten opiskelijoiden ohjaus. Tulkki voi olla joissakin ohjaustilanteissa mukana selventämässä ohjaustilannetta ja siihen liittyviä sisältöjä. (Metsänen 2000, 191-192.)

3.1 Maahanmuuttajien opinto-ohjauksen sisällöt ja eteneminen

Maahanmuuttajien opinto-ohjaus ammatillisessa peruskoulutuksessa voidaan karkeasti jakaa opintojen sujumisen ohjaukseen ja elämänhallinnan ohjaukseen. Nämä ovat kaksi tärkeää aihepiiriä, jotka tulevat esiin maahanmuuttajan ohjaustarpeissa etenkin henkilökohtaisen ohjauksen näkökulmasta. Ohjauksessa korostuu arkiasioden selvittely varsinaisten opiskeluun liittyvien kysymysten rinnalla. (Kuisma 2001, 24.) Maahanmuuttajien ohjauksessa pidetään erityisen tärkeänä opintojen alkuvaihetta, opintoihin sisään pääsyä ja opiskelutovereihin tutustumista. Alkuvaiheella voi olla ratkaiseva merkitys esimerkiksi opintojen keskeyttämiseen tai niistä eroamiseen (Tanskanen & Härkönen 2004, 81.)

Maahanmuuttajien ohjauksessa käsitellään tavallista enemmän mm. seuraavia aiheita:

- ammattisanasto
- opintotehtävien tekeminen
- opiskelutekniikka
- HOPS:in ja HOJKS:in laatiminen
- lisäkurssit
- opintojen korvaavuudet
- työssäoppiminen
- opintososiaaliset edut
- jatko-opintomahdollisuudet
- opiskelumotivaatio
- opiskeluväsytys (etenkin kielitaidosta johtuva)
- terveydenhuolto
- arkipäivän elämä
- oleskelulupiin liittyvä paperisota

(Kuisma 2001, 24.)

Ensimmäisillä ohjauskerroilla maahanmuuttajaopiskelijan kanssa pyritään luomaan luottamuksellinen ilmapiiri ja selkiytetään ohjauksen tavoitetta sekä ohjaajan roolia. Lisäksi käydään läpi koulun käytänteitä ja pyritään kiinnittämään huomiota maahanmuuttajan ryhmäyttämiseen omaan opiskeluryhmään. Tämän jälkeen tutustutaan tarkemmin ohjattavan lähtökohtiin ja keskustellaan hänen kotimaastaan, perhetilanteesta ja aiemmasta koulutuksesta. Opiskeluun liittyvässä ohjauksessa on myös tärkeä selvittää, minkälaisena maailma ohjattavalle näyttää eli miten ohjattava ymmärtää eri ilmiöitä ja ympäröivää todellisuutta. (Metsänen 2000, 192-193; Tanskanen & Härkönen 2004, 81.)

Maahanmuuttajan lähtömaan koulutusjärjestelmä ja ammatillinen koulutus voivat olla hyvinkin erilaisia kuin Suomessa ja näihin asioihin tulee kiinnittää huomiota opintojen alkuvaiheessa. Ammatillisen peruskoulutuksen kesto, rakenne ja sisältö voivat olla epäselviä ja poiketa paljonkin kotimaan koulutusjärjestelmästä. Maahanmuuttajaa hämmentää esimerkiksi ammatillisen perustutkinnon laajuus ja kesto, koska omassa kotimaassa tietyn ammatin voi opiskella muutamassa kuukaudessa. Lisäksi kotimaassa hankitun koulutuksen vastaavuuden kartoittaminen Suomessa on monelle maahanmuuttajalle vaikea asia, koska vastaavuutta voi olla vaikea löytää. (Tanskanen & Härkönen 2004, 77.)

Yhtenä tärkeänä aiheena ohjauksessa on maahanmuuttajan ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen suomalaisessa opiskeluryhmässä. Epävarmuus omasta kielitaidosta ja ryhmään kuulumisesta huolestuttaa maahanmuuttajaopiskelijoita. Epävarmuus heijastuu usein opintojen sujumiseen ja opiskelumotivaatioon. Maahanmuuttajien ohjauksessa voidaan miettiä ratkaisuja ongelmatilanteisiin ja pohtia, miten maahanmuuttaja tutustuisi paremmin niin suomalaisiin opiskelutovereihin kuin muihin maahanmuuttajiin. (Tanskanen & Härkönen 2004, 78-80.)

Maahanmuuttajien ohjauksessa korostetaan myös realistisen palautteen antamista kielitaidosta ja opintojen sujumisesta. Kielitaidon ongelmat johtavat usein opintojen keskeyttämiseen ja siten niiden selvittäminen on tärkeää. Ohjauksessa tulee kartoittaa, millaisiin asioihin kielitaito vaikuttaa ja miten esimerkiksi kirjoitus- ja tekstinymmärtämistaitoja voisi parantaa. On myös tärkeää, että maahanmuuttajaa saa

rehellistä ja kannustavaa palautetta omasta toiminnastaan, jotta hänen minuus, identiteettinsä ja itsetuntonsa kehittyisi vieraassa kulttuurissa oikeaan suuntaan. (Kuisma 2001, 12; Tanskanen & Härkönen 2004, 78-80.)

Opintojen loppuvaiheessa korostetaan henkilökohtaisia keskusteluja maahanmuuttajan tulevaisuuden suunnitelmien selkiyttämiseksi. Jatkosuunnitelmat ovat joskus epärealistisia ja toisaalta tietämys jatko-opinnoista tai työelämästä voi olla puutteellista. Olisi hyvä, jos opinto-ohjaajalla olisi osoittaa joku jatko-ohjauspaikka maahanmuuttajalle hänen valmistumisensa jälkeen. Maahanmuuttaja voi saada apua ja ohjausta esimerkiksi työvoimatoimiston suunnalta. (Tanskanen & Härkönen 2004, 83.)

Opintojen edesauttamiseksi opinto-ohjauksen tavoitteena on laatia maahanmuuttajalle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS) koko opintojen ajaksi ja tarkistaa tätä suunnitelmaa yhdessä tietyin aikavälein. Opiskelusuunnitelmassa määritellään esimerkiksi opintojen suorittaminen, opintokokonaisuuksien ja kurssien suoritustavat, opintojen ajoittaminen, arviointi ja työssäoppimisen tavoitteet. Maahanmuuttajan opiskelusuunnitelman laatiminen vie yleensä runsaasti aikaa kielitaidon puutteellisuuden vuoksi. Tarvittaessa voidaan käyttää apuna tulkkia, koska on tärkeää, että maahanmuuttajalle muodostuu oikea kuva opintojen tavoitteista ja sisällöistä. HOPS:in laatimisen tukena oppilaitoksessa olisi hyvä olla maahanmuuttajien opintojen järjestämissuunnitelma osana oppilaitoksen opetussuunnitelmaa. Maahanmuuttajalle voidaan laatia myös henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), mutta maahanmuuttajuus ei sinällään ole riittävä suunnitelman laatimisen peruste. (Kuisma 2001, 24-25.)

3.2 Maahanmuuttajien opinto-ohjaajana toimiminen

Maahanmuuttajien ohjaus ja erilaisten tukitoimien järjestäminen perustuu moniammatilliseen yhteistyöhön (Niiranen 2004, 120). Ammatillisessa peruskoulutuksessa yhteistyötä ja ohjausta toteuttavat yhteisten aineiden opettajat, ammattiaineiden opettajat, luokanvalvojat, opinto-ohjaaja, kuraattori, erityisopettaja ja terveydenhoitaja. Lisäksi ohjausta antavat koulukäyntiavustaja, opintoavustaja, opintoasioiden sihteeri ja kansainvälisten asioiden sihteeri. Oppilaitoksen hallinto toimii yhteistyön ja ohjauksen tärkeänä linkkinä sekä suunnannäyttäjänä. (Kuisma 2001, 24.)

Läheisyys kuvaa usein maahanmuuttajan ja hänen ohjaajansa suhdetta. Heidän välilleen kehittyi läheinen suhde ja moni ohjaaja tuntee maahanmuuttajaopiskelijansa paremmin kuin suomalaissyntyiset opiskelijat. Ohjaaja voi olla joissakin tapauksissa myös suomalainen luottohenkilö, jonka kanssa uskaltaa keskustella aroistakin aiheista. Maahanmuuttajaopiskelijoiden taustat vaihtelevat, mutta osalla heistä voi olla hyvin traumaattisia kokemuksia esimerkiksi pakolaisuudesta ennen Suomeen muuttoa ja nämä kokemukset heijastuvat heidän persoonaansa ja käyttäytymiseensä. Myös ohjaaja itse tarvitsee tukea ja kannustusta maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjauksessa ja sen tuomissa haasteissa. (Kuisma 2001, 24.)

Maahanmuuttajien kanssa työskentelevät ovat usein tekemisissä ristiriitaisten tunteiden kanssa. Toisaalta tulee ymmärtää ohjattava ongelmakenttää ja elämäntilanteen epävarmuutta, mutta toisaalta ohjaajan tulee pyrkiä purkamaan ohjattavan avuttomuutta ja riippuvaisuutta ohjaajistaan. Maahanmuuttajien kanssa työskentely on hyvin moninaista ja antoisaa, mutta myös raskasta ja voimia vievää. Ohjattavien ongelmakentän hahmottaminen vie joskus ohjaajan liiankin syvälle ohjattavan

maailman ja omien rajojen sekä jaksamisen hahmottaminen unohtuu. (Metsänen 2000, 193-194.)

Monikulttuurisen ohjauksen tekee haasteelliseksi maahanmuuttajan kielitaidon rajallisuus ja kulttuurierot. Maahanmuuttajan opintoihin heijastuu suomalaiseen kulttuuriin sopeutumisen vaiheet ja toisaalta taustalla on usein myös aikuistumisprosessi. Ohjaajan näkökulmasta ihanteellinen työskentely maahanmuuttajan kanssa tapahtuisi rauhallisessa tilanteessa opiskelijan kokonaistilanne huomioiden. Ohjausta helpottaa, jos opinto-ohjaaja pystyisi tutustumaan ammatillisiin opintoihin hakeutuviin maahanmuuttajaopiskelijoihin jo etukäteen. Ihanteellista olisi, jos opinto-ohjaajalla olisi ennen opintojen alkua tietoa maahanmuuttajan opiskeluhistoriasta, vahvuuksista, opiskelutaidoista jne. (Tanskanen & Härkönen 2004, 76-77, 80-81.)

Joissakin ammatillisissa oppilaitoksissa on kokeiltu antaa opinto-ohjausta maahanmuuttajan omalla äidinkielellä. Etenkin opintojen alkuvaiheessa tämä on koettu tarpeelliseksi. Ammatillisen sanaston lisäksi suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvät sosiaalipolitiikan ja yhteiskuntaelämän säännöt voivat olla vieraita ja vaikeasti ymmärrettäviä. Myös yhteydet maahanmuuttajan perheeseen hoituvat usein paremmin maahanmuuttajan omalla äidinkielellä. Maahanmuuttajan omalla äidinkielellä tapahtuvaa ohjausta antaa useimmiten ns. tukiopettaja varsinaisen opinto-ohjaajan rinnalla. (Jääskeläinen 2004, 104-108.)

4 MAAHANMUUTTAOPISEKELIJOIDEN OHJAUSTARPEITA LÄHIHOITAJAOPINNOISSA

Kehittämishankkeessa tarkastellaan ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien maahanmuuttajaopiskelijoiden opinto-ohjauksen tilaa kartoittamalla heidän ohjaustarpeitaan. Kehittämishankkeen tavoitteena on selvittää tarkemmin seuraavia asioita:

- Millaista ohjausta maahanmuuttajaopiskelijat saavat opintojen eri vaiheissa?
- Mihin asioihin ohjausta tarvitaan?
- Kuka antaa ohjausta opintojen eri vaiheissa?
- Miten maahanmuuttajien ohjausta voitaisiin kehittää?

Kartoituksen avulla pyritään hahmottamaan maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjausta ammatillisten opintojen eri vaiheissa. Kehittämishankkeessa selvitetään, millaista ohjausta maahanmuuttajaopiskelijat ovat saaneet ennen varsinaisten ammatillisten opintojen alkua eli hakeutumisvaiheessa ammatillisiin opintoihin, opintojen alkuvaiheessa, opintojen edetessä ja opintojen loppuvaiheessa. Lisäksi kehittämishankkeessa pohditaan, miten maahanmuuttajien ohjausta voisi kehittää eli mihin asioihin tulisi heidän ohjauksessaan jatkossa panostaa.

Lähtökohtana ohjaustarpeiden kartoittamiselle on se, että opiskelijoiden ohjaus nähdään kehittämishankkeessa laajemmin kuin pelkästään opinto-ohjaajan työnä. Opiskelijoiden ohjaukseen osallistuvat oppilaitoksen tukihenkilöstö (opinto-ohjaajat, koulukuraattori, opintosihtööri ja terveydenhoitaja) ja ammatillisten sekä yhteisten aineiden opettajat. Opinto-ohjaus on toimintaa, jonka tavoitteena on oppimisen ja opiskelun, ammatillisen suuntautumisen sekä henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaus. Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi opiskelijaa avustetaan opintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa, tuetaan yksilöllistä koulutus- ja uravalintapolkua ja vahvistetaan elämänhallintataitoja, itsetuntemusta ja itseluottamusta. (ks. Jyväskylän ammattiopiston Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelma 2006.)

Seuraavissa alaluvuissa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta, tarkennetaan tutkimuksen kohdejoukkoa ja esitellään kehittämishankkeen haastatteluiden tuloksia. Tulokset käydään läpi siten, että ensin tarkastellaan, miten maahanmuuttajat olivat saaneet ohjausta ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutumisvaiheessa. Tämän jälkeen paneudutaan ohjaukseen varsinaisten lähihoitajaopintojen eri vaiheissa: opintojen alussa, opintojen keskivaiheilla ja opintojen loppuvaiheilla eli valmistumisvaiheessa.

4.1 Kehittämishankkeen toteutus ja kohdejoukko

Kehittämishanke toteutettiin haastattelututkimuksena (ks. Liite 1: Haastattelulomake) ja haastattelin siinä Jyväskylän ammattiopiston Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen maahanmuuttajataustaisia lähihoitajaopiskelijoita. Jyväskylän ammattiopisto on 13 kunnan muodosta koulutuskuntayhtymä, johon kuuluu kuusi eri oppilaitosta. Ammattiopiston kuudessa oppilaitoksessa opiskeli lukuvuonna 2005-2006 yhteensä

noin 4500 opiskelijaa ja Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen lähihoitajakoulutuksessa noin 600 opiskelijaa. Vuonna 2005 koko ammattiopistossa oli 69 maahanmuuttajaopiskelijaa ja Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa 14 maahanmuuttajataustaista lähihoitajaopiskelijaa. Keväällä 2006 maahanmuuttajien määrä lähihoitajakoulutuksessa nousi 18 opiskelijaan. Oppilaitos on mukana sekä syksyn että kevään yhteishaussa.

Halusin saada kehittämishankkeestani laadullista aineistoa määrällisten kyselyvastausten sijaan ja toteuttaa sen haastattelututkimuksena. Tämän vuoksi kehittämishankkeeni on rajattu koskettamaan ammattiopiston yhden oppilaitoksen yhden ammattialan opiskelijoita. Lisäksi työskentelen itse Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa toimien haastateltavien maahanmuuttajaopiskelijoiden opinto-ohjaajana ja koen, että minulla on tämän kehittämishankkeen myötä hyvät mahdollisuudet käytännössä kehittää maahanmuuttajien ohjaukskäytänteitä.

Haastattelut toteutettiin keväällä 2006 yhtenä ryhmähaastatteluna ja kahtena yksilöhaastatteluna. Haastateltavia lähihoitajaopiskelijoita oli yhteensä viisi ja he olivat iältään 20-32-vuotiaita. Suomessa he olivat ehtineet asua neljästä neljääntoista vuotta. Haastateltavien tämänhetkiseen elämään kuului paljolti sopeutuminen suomalaiseen kulttuuriin, kielitaidon kehittäminen ja pääseminen kiinni suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomeen tulon taustalla näillä haastatteluun osallistuneilla viidellä maahanmuuttajaopiskelijalla oli pakolaisuus ja tämä heijastuu myös heidän elämäänsä ja opiskeluunsa.

Kaksi haastateltavista maahanmuuttajista oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita ja kolme toisen vuoden opiskelijoita. Haastateltavista yksi maahanmuuttaja oli suorittanut sekä peruskoulun että osan lukiota Suomessa. Muilla haastateltavilla oli Suomessa takanaan ensin kotouttamiskoulutus ja vuoden tai kahden vuoden opinnot maahanmuuttajille tarkoitettussa valmentavassa koulutuksessa, josta he olivat saaneet peruskoulun päättötodistuksen. Osalla maahanmuuttajista oli takanaan kotouttamiskoulutuksen lisäksi noin puoli vuotta pelkästään suomen kielen opintoja. Ennen Suomeen tuloa neljä haastateltavaa oli opiskellut Suomen peruskoulua vastaavat opinnot omassa kotimaassaan ja yksi haastateltavista oli ehtinyt opiskella sekä toisen asteen opintoja että lisäksi myös korkea-asteella kotimaassaan.

4.2 Ohjaus ja koulutukseen hakeutuminen

Maahanmuuttajat olivat hakeutuneet opiskelemaan lähihoitajaksi ammatilliseen koulutukseen pääsääntöisesti harkiten ja alavalinnasta tietoisina. Heillä oli jo hakuvaiheessa tietoutta opiskeltavasta alasta ja jonkin verran tietoa myös työelämästä. He tiesivät esimerkiksi mahdollisista työpaikoista, joissa lähihoitajat voivat toimia. Yhden haastateltavan kohdalla alavalinta ja tietous opiskeltavasta alasta ei ollut täysin selkeä hakeuduttaessa ammatilliseen koulutukseen.

Maahanmuuttajat olivat saaneet eniten ohjausta ja tietoutta ammatillisista opinnoista ja niihin hakeutumisesta ammatilliseen koulutukseen valmentavasta koulutuksesta, jossa neljä heistä oli ollut. Toiseksi eniten ohjausta ja tietoa ammatillisesta koulutuksesta ja lähihoitajaopinnoista he olivat saaneet työvoimatoimistosta. Lisäksi haastateltavat mainitsivat työelämän ja lähinnä alaan liittyvät harjoittelut ja tutustumisjaksot ennen varsinaista koulutukseen hakeutumista hyvänä ohjauksen ja tiedon lähteenä alaan liittyen. Kolme haastateltavista oli saanut tietoa ammatillisesta koulutuksesta ja alasta myös joko sukulaiselta tai

maahanmuuttajaystävältä. Tätä tietoa he pitivät erittäin tärkeänä, koska he saivat koulutukseen liittyvää tietoa omalla äidinkielellään ja siten realistisen mielikuvan luominen koulutuksesta oli helpompaa. Toisaalta oman ikäisen sekä maahanmuuttajataustan omaavan henkilön mielipiteet alasta olivat tärkeitä myös siitä syystä, että ammatillisesta koulutuksesta kiinnostunut maahanmuuttaja pystyi arvioimaan, onko hänelle kehittynyt riittävät valmiudet selvitä opinnoista.

Ohjausta ja neuvoja koulutukseen hakeutumisesta antoivat valmentavassa koulutuksessa opettajat ja opinto-ohjaaja. Työvoimatoimistossa ohjaajina toimivat ammatinvalinnanohjaajat ja työvoimaneuvojat. Työharjoittelussa ja tutustumisjaksoilla ohjausta antoi nimetty ohjaaja, joka vastasi maahanmuuttajan työskentelystä työpaikalla harjoittelun aikana. Yksi haastateltavista maahanmuuttajaopiskelijoista sai ohjausta ja tukea ammatinvalintaan myös lukion opinto-ohjaajalta.

Maahanmuuttajat korostivat ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen roolia alavalinnan ja opintoihin riittävän kielitaidon kehittymisen suhteen. Valmentavassa koulutuksessa he tutustuivat ammatillisen peruskoulutuksen eri aloihin ja heitä ohjattiin tutustumisjaksoille sekä työharjoitteluihin. Maahanmuuttajia ohjattiin myös työvoimatoimiston kautta työharjoittelujaksoille.

Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta lähihoitajiksi opiskelevat maahanmuuttajat olivat olleet sosiaali- ja terveysalaan liittyvässä työharjoittelussa ennen hakeutumista ammatilliseen peruskoulutukseen. Heidän harjoittelupaikkojaan olivat päiväkotit, apteekki, terveyskeskus ja sairaala. Työharjoittelu auttoi hahmottamaan ja selkiyttämään sosiaali- ja terveysalaa sekä toimi varmistuksena alavalinnalle, kuten yksi lähihoitajaopiskelijoista toteaa:

”Joo mä olen ollut päiväkodissa viis kuukautta. Kyllä mä tykkäsin ja tykkään edelleenkin.”

Kolme maahanmuuttajaopiskelijoista oli ollut myös tutustumisjaksoilla ammatillisissa oppilaitoksissa ja kaksi sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa ennen koulutukseen hakeutumista.

Varsinaiseen hakuprosessiin, kuten esimerkiksi hakulomakkeiden (yhteisvalintalomake ja joustavan valinnan lomake) täyttämiseen, maahanmuuttajat saivat mielestään riittävästi ohjausta. Hakupaperit täytettiin joko valmentavan koulutuksen opettajan ja opinto-ohjaajan avustuksella tai työvoimatoimiston työvoimaneuvojien ohjeiden mukaisesti. Yksi haastateltavista täytti hakulomakkeen itsenäisesti eikä kokenut hakuprosessia hankalaksi, koska hän oli ehtinyt suorittaa Suomessa opintoja jo lukiossa ja hänen kielitaitonsa oli ehtinyt kehittyä hyvin.

4.3 Opintojen aloittaminen

Haastateltavien mukaan lähihoitajaopintojen alkuvaiheessa ensimmäisten koulupäivien ja viikkojen aikana heitä ohjasivat eniten luokanvalvoja ja tutor-opiskelijat. Opinto-ohjaaja antoi myös jonkin verran ohjausta, mutta opinto-ohjaajaa enemmän korostuivat samassa oppilaitoksessa opiskelevat sukulaiset ja ystävät. Maahanmuuttajat saivat vertaistukea samassa ryhmässä olevilta muilta maahanmuuttajaopiskelijoilta, mutta samassa ryhmässä opiskelevien suomalaisten opiskelijoiden tuki ja ohjaus oli vähäistä.

Luokanvalvojan tärkeä rooli maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaajana opintojen alkuvaiheessa korostui haastattelussa. Luokanvalvojat ottivat maahanmuuttajia

huomioon ja auttoivat etenkin ongelmatilanteissa. Maahanmuuttajat joutuivat kysymään epäselväksi jääneitä asioita paljon myös oma-aloitteisesti luokanvalvojalta. Haastatteluissa ilmeni, että luokanvalvojan olisi hyvä miettiä opintojen alkuvaiheeseen liittyvien uusien asioiden läpikäymistä, jos ryhmässä on maahanmuuttajia. Etenkin näiden asioiden esille tuomiseen, kuten puheen nopeuteen ja selkeyteen sekä jaettavaan materiaaliin annettiin palautetta.

Tutor-opiskelijat toimivat myös maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaajina opintojen alkuvaiheessa. Haastateltavat kertoivat, kuinka tutor-opiskelijat esittelivät paikkoja ja kertoivat opiskeluun liittyviä tärkeistä asioista. Käytännössä kuitenkin suomalaiset tutor-opiskelijat keskittyivät pitkälti suomalaisiin uusiin opiskelijoihin eivätkä huomioineet kovinkaan paljoa maahanmuuttajaopiskelijoita ja monet asiat jäivät heille epäselviksi. Samoin kuin luokanvalvojen kohdalla haastateltavat korostavat myös tutor-opiskelijoiden esiintymistä ja asioiden ilmaisemista. Monesti tutor-opiskelijat puhuivat maahanmuuttajien kielitaitoon nähden liian nopeasti, hiljaa ja vieraita käsitteitä, lyhenteitä, slangi- tai murre sanoja käyttäen. Haastateltavat olisivat toivoneet, että tutoreiden joukossa olisi ollut suomalaisten tutoreiden lisäksi myös maahanmuuttajataustaisia tutor-opiskelijoita.

Kolmella maahanmuuttajalla oli joko sukulaisia tai ystäviä opiskelemissa samassa oppilaitoksessa lähihoitajaksi. Heillä oli tärkeä rooli opintojen alkuvaiheessa:

”Ystävä auttoi ja neuvoi miten täällä tehdään ja mistä löytyy paikat.”

Maahanmuuttajien oli helppo tukeutua tuttuihin ihmisiin, joilla oli sama äidinkieli kuin heillä itsellään. Sukulainen tai ystävä samassa oppilaitoksessa lisäsi turvallisuuden tunnetta. Haastateltavat kokivat, että he saivat hyvin selvitettyä asioita heidän kanssaan ja ohjausta moniin erilaisiin ongelmatilanteisiin. Sukulaiselta tai ystävältä pystyi saamaan vastauksia askarruttaviin opintokysymyksiin myös ilta-aikaan, kun monet kysymykset nousivat mieleen koulupäivän jälkeen.

Muiden opiskeluryhmässä olevien maahanmuuttajaopiskelijoiden rooli nousi tärkeäksi heti opintojen alkuvaiheessa. Yksi haastateltavista kertoi, kuinka he ensimmäisistä koulupäivistä alkaen alkoivat tutustua toisen maahanmuuttajaopiskelijan kanssa, vaikka heillä ei ollut edes yhteistä äidinkieltä. Vertaistuki koettiin tärkeäksi ja merkitykselliseksi, koska kaikki haastateltavat kokivat opintojen alkuvaiheen hankalaksi. Toinen maahanmuuttajaopiskelija samassa opiskeluryhmässä auttoi siihen, etteivät he tunteneet oloaan niin yksinäiseksi ja erilaiseksi suomalaisten opiskelijoiden joukossa.

Suomalaisten opiskelijatovereiden tuki opintojen alkuvaiheessa oli haastateltavien mielestä vähäistä. Suomalaisilla opiskelijoilla ei ollut kovinkaan paljon oma-aloitteista kanssakäymistä maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa. Haastateltavat toivat esiin, että suomalaiset opiskelijat ryhmäytyivät ensimmäisinä koulupäivinä keskenään ja heistä muodostui kaveriporukoita. Näihin kaveriporukoihin oli vaikea päästä mukaan. Maahanmuuttajaopiskelijat saivat kyllä apua kysyttäessä suomalaiselta opiskelutoverilta, mutta muuten keskinäinen kommunikointi oli lähinnä tervehdysten vaihtamista:

”Joo tutustuin suomalaisiin opiskelijoihin, kun meillä oli sellainen esittely. Ja aina muutamaa tervehdin heitä.”

Opintojen aloittaminen koettiin maahanmuuttajien keskuudessa vaikeaksi. Itse kouluuntulo oli maahanmuuttajille todella jännittävä paikka. Useimmat haastateltavista

jännittivät kouluuntuloa useamman kuukauden ajan opintojen alkuvaiheessa. Jännitykseen liittyi epävarmuus omasta kielitaidosta, ymmärretyksi tulemisesta ja toisaalta kokemus siitä, että on varsin yksin ja yksinäinen koulussa. Haastateltavat toivat esiin, että olisivat toivoneet lisää tukea ja ohjausta ensimmäisinä opiskelupäivinä ja -viikkoina. Heitä olisi auttanut esimerkiksi joku suomalainen tukihenkilö, vanhempi opiskelija tai maahanmuuttajille nimetty oma suomalainen tai maahanmuuttajataustan omaava tutor-opiskelija.

Kysyttäessä, mitkä asiat olivat opintojen alkuvaiheessa vaikeita, haastateltavat toteavat seuraavaa:

”Kaikki asiat. Oli kaikki uusia ihmisiä, uus paikka ja opettajat. Kaikki oli uusia.”

”No alussa olin aika sekasin. Tarvitsi oikeastaan joka asiassa opastusta. Kyllä se alkoi vähitellen siitä valkeamaan koko asia.”

Haastateltavien mielestä oli vaikea hahmottaa tai sisäistää opintoihin liittyviä asioita, koska ensimmäisten koulupäivien aikana uusia asioita tuli niin paljon ja niitä käytiin läpi luokanvalvojan ja tutor-opiskelijan kanssa niin nopeaan tahtiin. Kielitaito oli yhtenä suurena esteenä asioiden ymmärtämiselle:

”Ei ymmärretty paljon mitään, seurattiin suomalaisia opiskelijoita ja mitä ne tekivät.”

Suomalaisten opiskelijoiden seuraaminen oli yksi tapa päästä asioista selville. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat myös, että he joutuivat kysymään epäselviä asioita useampaan kertaan luokanvalvojalta, eri aineiden opettajilta ja opinto-ohjaajalta.

Maahanmuuttajien mielestä opintojen alkuvaiheessa oli vaikea hahmottaa oppilaitoksen eri tiloja ja lukujärjestykseen liittyviä asioita. Oppituntien välissä oli kiire etsiä, missä luokassa seuraava tunti alkaa ja he joutuivat tukeutumaan paljon suomalaisiin opiskelutovereihin. Myös lukujärjestyksestä oli aluksi hankala opetella lukemaan. Koulupäivien alkamis- ja päättymisajankohdat eivät olleet yksiselitteisiä, kurssien nimet olivat pitkiä ja niihin liittyvät lyhenteet vaikeita ymmärtää. Jos lukujärjestykseen tuli päiväkohtaisia muutoksia, heidän tuli varmistaa asia joko opettajalta tai luokkatovereilta. Opettajien nimissä oli myös hankaluutta. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat, etteivät he aluksi tienneet, kumpi on opettajan etunimi ja kumpi sukunimi ja millä nimellä opettajaa tulee puhutella. Eli suomalaiseen koulukulttuuriin liittyvät tavat ja tottumukset olivat vieraita.

Haastateltavat kertoivat, että he olisivat halunneet jo ennen koulutuksen alkamista enemmän tietoa ja ohjausta oppilaitoksen arkipäivän käytänteistä. Näillä käytänteillä he tarkoittivat koulupäivien rakennetta, opiskeltavia kursseja, ruokailua jne. Opintojen alkuvaihetta olisi auttanut paljon, että he olisivat voineet jo etukäteen tutustua joihinkin asioihin rauhassa ja ajan kanssa. Ensimmäisten koulupäivien ja viikkojen aika tulee heidän mielestään niin paljon uutta tietoa, että maahanmuuttajan on todella vaikea ymmärtää ja sisäistää sitä kokonaisuudessaan.

Kaikki haastateltavat kertoivat, että opintojen alkuvaihetta vaikeutti se, etteivät he tutustuneet kunnolla suomalaisiin opiskelutovereihin. Suomalaiset opiskelijat ovat heitä keskimääräisesti nuorempia ja ryhmäytyivät nopeasti keskenään. Maahanmuuttajaopiskelijat olivat yrittäneet tehdä tuttavuutta opintojen alkuvaiheessa tervehtimällä suomalaisia opiskelijoita ja kyselemällä heiltä kuulumisia. Kun

vastakaikua näille yrityksille ei tullut, he eivät enää jutelleet tai yrittäneet tehdä tuttavuutta uusiin opiskelutovereihin. Maahanmuuttajat totesivat, että suomalaisiin opiskelutovereihin tutustuminen varmasti helpottaisi opintojen alkuvaihetta. Kouluun tuleminen olisi helpompi tulla, kun tietäisi, että kuuluu opiskeluryhmään. Myös opiskeluasioissa olisi helpompi pyytää heiltä apua ja kielitaito kehittyisi paremmaksi. Sosiaalisten suhteiden rakentamisessa nousi selvästi esille henkisen tuen tai vertaistuen tarve omalta opiskeluryhmältä. Useimmat haastateltavista olivatkin käyneet puhumassa opintojen alkuvaiheeseen liittyvistä ongelmista joko kuraattorin tai terveydenhoitajan luona.

4.4 Opintojen eteneminen

Opintojen edetessä maahanmuuttajaopiskelijat olivat saaneet eniten ohjausta luokanvalvojalta, ammattiaineiden opettajalta ja erityisopettajalta. Luokanvalvoja oli pitänyt pitkälti huolta maahanmuuttajan kokonaistilanteesta opintojen suhteen, ammattiaineiden opettaja ja erityisopettaja antoivat tukea ja ohjausta ammatillisissa aineissa. Opinto-ohjaajan kanssa maahanmuuttajaopiskelijat työskentelivät valinnaisuus-, hyväksiluku- ja työnhakuasioissa.

Haastatteluiden mukaan opintojen edetessä maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat eniten tukea ja ohjausta ammatillisiin aineisiin ja niiden oppisisältöihin. Ammatillinen sanasto, ammattiterminologia tuottaa ongelmia ja lisätyötä opinnoissa. Vaikeimmiksi aineiksi haastateltavat mainitsivat lähihoitajaopinnoissa lääkelaskut sekä anatomian ja fysiologian. Heidän mielestään ammatillisten oppiaineiden oppitunneilla asiat käydään maahanmuuttajien kielitaitoon nähden nopeasti läpi ja he eivät ehdi kirjoittamaan sekä sisäistämään kaikkea opetettavaa asiaa, jota näytetään kalvoilla tai kirjoitetaan taululle. Maahanmuuttajat kertoivat monen asian jäävän epäselväksi ja esimerkiksi monisteiden saaminen kalvoilta tai taululta kirjoittamisen sijasta auttaisi heitä pysymään opiskelutahdissa mukana. Haastatellut maahanmuuttajaopiskelijat käyttivät iltaisin paljon aikaa uusien asioiden opetteluun ja etenkin tentteihin valmistautuminen tapahtuu pikku hiljaa viikkojen ajan.

Haastateltavat kertoivat myös, että usein he osaavat opiskellut asiat omalla äidinkielellään, mutta opeteltavien asioiden kääntäminen suomeksi ja niiden tuottaminen joko puheeksi tai kirjoitetuksi tekstiksi tuottaa monesti ongelmia. Asia tuottaa myös turhautumista, koska maahanmuuttaja tietää osaavansa asian, mutta osaamisen todentaminen oikealla kielellä on joskus hankalaa. Tuki ja rohkaisu näissä tilanteissa auttaa jaksamaan opinnoissa eteenpäin. Haastateltavat toivatkin esiin, että opettajat ovat auttavaisia, vaikka he joutuvat paljon kysymään ja selvittämään asioita heidän kanssaan. Opettajat myös rohkaisevat ja kannustavat heitä ohjauksen keinoin opinnoissa.

Tentit ja erilaiset käytännön kokeet jännittävät maahanmuuttajaopiskelijoita. Maahanmuuttajaopiskelijat ovat saaneet halutessaan lisää aikaa tenttien tekemiseen ja joitakin tenttejä he ovat halutessaan voineet tehdä joko kokonaan suullisina tai täydentää suullisesti. Lisäksi opettajat ovat kertoneet, etteivät kiinnitä maahanmuuttajaopiskelijan tenttien ja kokeiden arvioinnissa huomiota kieliopillisiin asioihin, vaan siihen, että itse kysyttävä asia ilmenee vastauksesta oikein. Joidenkin ammatillisten aineiden opettajat ovat antaneet lisämateriaalia tai esimerkkitenttikysymyksiä kotiin tutustuttavaksi ennen tenttiä ja tämä on koettu maahanmuuttajien keskuudessa hyväksi tentteihin valmistautumisen näkökulmasta.

Opintojen edessä maahanmuuttajaopiskelijoita mietityttää, kuinka he pärjäävät opinnoissa ja pystyvätkö suoriutumaan kaikista opintoihin liittyvistä osa-alueista, kuten työssäoppimisesta. Epäonnistumisen pelko on suuri. Epäonnistumisen pelko liittyy joillakin haastateltavista siihen, pääseekö tentistä tai käytännön kokeesta ylipäättänsä läpi ja toisilla taas siihen, että heillä on varsin korkeat tavoitteet kurssisuoritusten ja koko opintojen suhteen. Opinnot työssäoppiminen mukaan lukien ovat sujuneet kaikilla haastatelluilla keskitasoisesti tai sitä paremmin. Ohjauksella tulisikin terävöittää, mitkä ovat kunkin maahanmuuttajan realistiset tavoitteet opintojen suhteen.

Kaikki haastateltavat maahanmuuttajaopiskelijat olivat olleet ammattiaineiden opettajien, yhteisten aineiden opettajien tai erityisopettajan tukiopetuksessa. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat tämän lisätuen olevan tarpeen ja hyödyllistä. Tukiopetuksessa voi keskittyä opettajan kanssa opeteltavien asioiden ongelmakohtiin ajan kanssa ja saa yksilöllistä ohjausta. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat, että etenkin erityisopettajan kanssa oli keskitytty ammattiaineiden sisältöjen ohella paljolti myös kielitaidon kehittämiseen:

”Erityisopettajan kanssa on katsottu niitä tehtäviä, mitä on pitänyt tehdä ja miten olen kirjoittanut. Kielivirheitä on joskus. Hän sanoo, miten pitää kirjoittaa.”

Lisäksi maahanmuuttajaopiskelijat mainitsivat saaneensa erityisopettajalta ohjausta opiskelutekniikkaan. Haastateltavilla oli ongelmana oman äidinkielen, suomen kielen ja ammattiterminologian yhteen sovittaminen ja oikean opiskelutekniikan hahmottaminen tuotti monelle ongelmia.

Muutamit haastatellut opiskelijat olivat saaneet työssäoppimiseen lisäohjausta joko työssäoppimisen ohjaajalta tai erityisopettajalta. Lisäohjausta oli tarvittu etenkin erilaisten työssäoppimisen lomakkeiden täyttöön ja esimerkiksi näyttöihin liittyvien tehtävien työstämiseen. Maahanmuuttajaopiskelijat eivät kokeneet työssäoppimista muuten hankalaksi, vaan enemmänkin olivat sitä mieltä, että työssäoppiminen auttaa hahmottamaan ja sisäistämään hyvin koulussa opiskeltavia asioita.

Myös opintojen edessä maahanmuuttajien sosiaalisten suhteiden luominen ja sosiaalinen integroituminen nousivat yhdeksi haasteeksi ohjauksen näkökulmasta. Maahanmuuttajaopiskelijoiden kontaktit suomalaisiin opiskelijoihin eivät olleet lisääntyneet kovinkaan paljoa verrattuna opintojen alkuvaiheeseen. Käytännössä he olivat suomalaisten kanssa vähän tekemisissä, kuten yksi haastateltavista kertoo:

”Ei oo suomalaisia opiskelutovereita täällä. Muualla on suomalaisia tuttuja.”

Kaksi haastateltavista kertoi, että he pääsevät hyvin mukaan ryhmiin suomalaisten kanssa ja totesivat opiskeluryhmänsä mukavaksi. Kuitenkin vuorovaikutus on vain oppitunnilla tapahtuvaa. Välitunnilla ja vapaa-ajalla nämäkin haastateltavat olivat enemmän yksistään tai muiden maahanmuuttajien kanssa:

”Kyllä mä ryhmiin pääsin hyvin mukaan. Ryhmä on ollu alusta asti hirveen tukeva, mutta ei mulla oo sellasta ystävää, että olisi voinut olla niinku välitunnilla. Yleensä luokassa oltiin niinku yks ryhmä, mut välillä olin yksin.”

Muut maahanmuuttajaopiskelijat kokivat yhteistyön suomalaisten opiskelijoiden kanssa vaikeaksi ja opiskelumotivaatioon sekä omaan mielialaan vaikuttavaksi tekijäksi.

Yksi haastatelluista lähihoitajaopiskelijoista toteaa:

”Ryhmätyöt on todella vaikeita. Kukaan ei sano, että ottaa ryhmään ja se tuntuu tosi pahalta. Kukaan ei ymmärrä, että me ollaan pakosta täällä ja halutaan opiskella.”

Pääsääntöisesti maahanmuuttajaopiskelijat eivät pyytäneet opintojen edessä kovinkaan paljon apua suomalaisilta opiskelijoilta. Tärkeämpänä avun sekä ohjauksen lähteenä he mainitsivat kurssin opettajan ja opettajalta oli heidän mielestään helpompi kysyä neuvoja.

Haastateltavat kokivat, että vertaistuki omilta ryhmäläisiltä ja muilta oppilaitoksessa opiskelevilta maahanmuuttajilta olisi tärkeää opintojen mielekkyyden ja etenemisen näkökulmasta. Opiskelutovereihin tutustuminen ja heidän kanssaan toimiminen tekisi opiskelun mielekkäämmäksi ja helpommaksi. Maahanmuuttajaopiskelijat pohtivat, voitaisiinko oppilaitoksen puolelta järjestää jotain yhteistoimintaa suomalaisten opiskelijoiden ja maahanmuuttajaopiskelijoiden välille. Haastateltavat eivät tunteneet kovinkaan hyvin myös muita oppilaitoksen maahanmuuttajaopiskelijoita ja sosiaalisten suhteiden rakentamiseen maahanmuuttajien kesken toivottiin ohjausta sekä tukea.

4.5 Valmistuminen ja työelämään sijoittuminen

Valmistuminen ja työelämään sijoittuminen herätti maahanmuuttajaopiskelijoissa pääsääntöisesti positiivisia ajatuksia. Haastateltavilla oli myös tulevaisuuden suunnitelmia, kuten yksi heistä toteaa:

”Voi kuule niitä on vaikka kuinka paljon.”

Haastateltavat kertoivat saaneensa opintojen loppuvaiheeseen liittyvää ohjausta lähihoitajaopintojen koulutusohjelmavalinnoista, jatko-opinnoista ja työelämään siirtymisestä. Tietoa valmistumisesta ja loppuvaiheen opinnoista on antanut luokanvalvoja, ammattiaineiden opettajat ja opinto-ohjaaja. Lisäksi haastateltavista kaksi mainitsi tärkeäksi tiedonlähteeksi opintoihin liittyvät työssäoppimisjaksot ja muut työelämästä saadut kokemukset, kuten kesätyöt ja sijaisuudet. Yksi haastateltavista kertoo työssäoppimisen tärkeydestä:

”Olen välillä ollut työharjoittelussakin, niin paremmin tietää asioista.”

Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat, että koulutusohjelmaopinnot ja päättötyön tekeminen askarruttavat eniten valmistumiseen liittyen. Näihin asioihin he tarvitsisivat lisäohjausta. Lähihoitajaopintojen koulutusohjelmaopinnoissa viimeisen opiskeluvuoden aikana opiskeluryhmä vaihtuu ja heitä mietitytti, miten uuden ryhmän kanssa opinnot sujuvat. Haastateltavilla oli toiveissa, että koulutusohjelmaopintojen ryhmässä olisi ainakin toinen maahanmuuttajaopiskelija heidän lisäkseen. Etenkin erilaisten tehtävien tekemiseen voisi saada tukea toiselta maahanmuuttajaopiskelijalta ja ryhmätöiden tekeminen olisi helpompaa eikä niiden työstämisessä tarvitsisi edetä yhtä nopeasti kuin suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Lisäksi maahanmuuttajia askarrutti ylipäättänsä se, kuinka he selviävät koulutusohjelmaopinnoista, koska viimeinen

opiskeluvuosi on niin tiivis ja uusia asioita tulee paljon. Etenkin koulutusohjelmaan liittyvä uusi sanasto mietitytti.

Päättötyön tekeminen mietitytti lähinnä kahdesta näkökulmasta. Toisaalta maahanmuuttajaopiskelijat toivat esille kielitaidon. Heitä mietitytti, riittääkö kielitaito hyväksytyyn päättötyön tekemiseen. Toinen askarruttava asia oli päättötyön tekeminen mahdollisesti suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Maahanmuuttajaopiskelijoista oli aistittavissa huolta siitä, miten he kykenevät tekemään päättötyön suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Haastateltavat kokivat, että heillä menee asioiden käsittelemiseen ja opetteluun enemmän aikaa kuin suomalaisilla opiskelijoilla ja kuinka yhteistyö päättötyövaiheessa saataisiin kunnolla toimimaan.

Haastateltavat kertoivat saaneensa tietoa ja ohjausta työelämästä sekä töiden saannista. Kaksi haastateltavaa mainitsi, että töiden saanti oli ollut helppoa opintojen aikana ja kesäisin. Kolmen mielestä etenkin kesätöiden saanti oli ollut vaikeaa, mutta toisaalta kaksi heistä oli vasta ensimmäisen vuoden opiskelijoita ja tämä vaikuttaa paljon asiaan. Haastateltavat toivat esiin, että valmistumisessa askarruttaa jonkin verran oman alan töiden saanti. Lisäksi he miettivät, miten työnhakuun voisi saada apua esimerkiksi työvoimatoimistosta.

Jatko-opinnot kiinnostivat haastateltavia ja kolmella heistä oli selkeä tavoite hakea ammattikorkeakouluun valmistumisen jälkeen. Kaikki kolme maahanmuuttajaopiskelijaa halusivat jatkaa oman alan opintoja ammattikorkeakoulun puolella ja valmistua joko sairaanhoitajaksi, terveydenhoitajaksi, kättilöksi tai suuhygienistiksi. Yksi haastateltavista mietti myös yliopisto-opintoja mahdollisena jatko-opiskeluvaihtoehtona. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat saaneensa hyvin tietoa jatko-opinnoista, niihin hakeutumisesta ja sisällöistä. Kielitaito ja kielen testaus olivat asioita, joihin he halusivat lisäohjausta jatko-opintojen näkökulmasta.

5 POHDINTAA MAAHANMUUTTAJIEN OHJAUKSESTA

Maahanmuuttajaopiskelijoiden haastattelut olivat erittäin mielenkiintoisia ja itse haastatteluiden tekeminen toi minulle monta uutta ajatusta opinto-ohjaajana toimimiseen maahanmuuttajien parissa. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen tutustuminen teorian tiedon kautta avasi myös silmiäni sen suhteen, kuinka moninainen maahanmuuttajien ongelmakenttä on ammatillisessa peruskoulutuksessa ja kuinka moneen eri asiaan he tarvitsevat tukea sekä ohjausta. Seuraavassa käsittelemäni niitä maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen liittyviä pohdintoja ja kehittämisehdotuksia, joita kehittämishankkeen työstämisen myötä nousi mielestäni merkityksellisiksi asioiksi. Ylipäätönsä voidaan todeta, että maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjauksessa on vielä kehitettävää ammatillisen koulutuksen saralla.

Haastatteluista ilmeni, että maahanmuuttajan kielitaito on kaiken oppimisen perusta. Haastateltavat itse kertoivat, kuinka paljon kielitaito tuottaa ongelmia, vaikka oppilaitoksen kielikokeesta pääsisikin läpi ja kielitaitoa olisi karttunut useamman vuoden ajan. Maahanmuuttajat toivat esiin, kuinka heillä olisi jo varhaisessa vaiheessa uuteen maahan muutettaessa kiinnostusta opintojen pariin ja tässä vaiheessa tulee ohjauksen keinoin puuttua asiaan. Opintojen sujumisen näkökulmasta on tärkeää, että kielitaito ehtii kehittyä riittävästi. Nivelvaiheen yhteistyö ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen välillä on tarpeellista ja mielestäni ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevia maahanmuuttajia voisi hyödyntää tässä yhteistyössä. Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat voisivat käydä kertomassa ammatillisista opinnoista kiinnostuneille maahanmuuttajille opinnoissa tarvittavasta kielitaidosta ja muista tärkeistä asioista, joita tulee miettiä tai kehittää ennen opintojen aloittamista.

Kielitaito liittyy siis keskeisesti opinnoissa selviytymiseen suullisen ja kirjallisen kielitaidon myötä. Haastatteluista ilmeni, että suurin tuen ja ohjauksen tarve on ammatillisissa aineissa ja niiden oppisisällöissä. Etenkin ammatillinen sanasto tuottaa ongelmia. Ammatillisten aineiden opiskelua voisi tukea esimerkiksi maahanmuuttajille tuotettavalla lisämateriaalilla. Haastateltavat kertoivat itse, kuinka aiheeseen liittyvistä monisteista olisi heille paljonkin hyötyä. Aika ei menisi taululta tai kalvoilta kirjoittamiseen, vaan monisteista lukemalla ja seuraamalla oman äidinkielen ja suomen kielen hahmottaminen olisi helpompaa. Joissakin oppilaitoksissa on kokeiltu antaa ohjausta ammatillisiin oppisisältöihin myös maahanmuuttajien omalla äidinkielellä (Kuisma 2001, 23).

Kielitaidon suhteen haastatteluissa tuli esiin myös maahanmuuttajan jaksaminen ja viihtyvyys, lähinnä siis maahanmuuttajan psyykinen hyvinvointi. Tarnanen ja Suni kirjoittavat kielitaidon olevan yksi tärkeä osa maahanmuuttajan hyvinvointia (2005, 9). Epävarmuus omasta kielitaidosta ja ymmärretyksi tulemisesta voi nousta suureksikin stressitekijäksi ja haastateltavista osa kertoi tarvitsevänsä aika ajoin keskusteluapua omaan tilanteeseensa. Maahanmuuttajaopiskelijan vahva opiskelumotivaatio kantaa näissä tilanteissa eteenpäin, mutta heikomman opiskelumotivaation ja itsetunnon omaavalla voi tilanne koitua todella hankalaksikin (Tanskanen & Härkönen 2004, 78-81). Pohdin, että miten voisimme ohjauksen keinoin auttaa ja kannustaa maahanmuuttajaopiskelijoita, kun heillä itsellään on vähän voimia. Voisiko ratkaisu löytyä esimerkiksi maahanmuuttajille tarkoitetusta keskustelupiiristä tai henkilökohtaisesta ohjauksesta?

Haastateltavat korostivat opintojen alkuvaiheen vaikeutta ja tämän vaiheen ohjauksessa on varmasti kehitettävää. Maahanmuuttajaopiskelijat kertoivat opintojen aloittamisen herättävän jännitystä ja jopa pelkoa. Uuden tilanteen luoma epävarmuus ja jopa shokki voisi laueta pienelläkin välittävällä tai huomioivalla eleellä ensimmäisinä opiskelupäivinä (Tanskanen & Härkönen 2004, 78-81). Etenkin asioiden esittämiseen ja ryhmäyttämiseen tulisi käyttää maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa enemmän aikaa. Luokanvalvojan ja opinto-ohjaajan olisi hyvä valmistella näitä asioita etukäteen ja miettiä, miten parhaiten omassa oppilaitoksessa opintojen alkuvaiheeseen liittyviä asioita voisi käsitellä maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa.

Haastatteluista nousi esiin luokanvalvojan tärkeä rooli maahanmuuttajaopiskelijan ohjaajana opintojen alkuvaiheessa. Mielestäni luokanvalvojan roolia ei tulekaan vähätellä ja hänen olisi hyvä saada lisäapua maahanmuuttajien omilta tutor- tai tukiopiskelijoilta. Lisäksi maahanmuuttajien tutor-toiminnalla voidaan keventää myös opinto-ohjaajan ohjausta, koska opintojen alkuvaiheessa opinto-ohjaajaa kuormittavat paljon sellaiset opintoihin liittyvät kysymykset, jotka ovat esimerkiksi toisen vuoden maahanmuuttajaopiskelijalle tai suomalaiselle opiskelijalle jo tuttuja. Tutor-toiminnan avulla voidaan myös edistää yksilötasolla kulttuurien välistä kohtaamista ja vähentää ennakkoluuloja. Lisäksi hyvinä puolina nähdään vertaistuki ja kielitaidon kehittyminen. (Kuisma 2004, 55.)

Uusille maahanmuuttajaopiskelijoille voisi olla omat tutor-opiskelijat, jotka olisivat perehtyneet maahanmuuttajien ongelmakenttään ja valmistelleet ensimmäisiä koulupäiviä ja viikkoa em. näkökulmasta. Haastateltavat itse toivoivat, että tutor-opiskelijoita voisi olla vaikka kaksikin ja ihannetilanteessa toinen heistä olisi maahanmuuttajaopiskelija ja toinen suomalainen opiskelija. Olisi myös hyvä, ettei tutor-toiminta loppuisi opintojen alkuvaiheeseen, vaan kestäisi pidemmän ajan. Haastateltavat toivat esiin, että he tarvitsisivat pitkäkestoisempaa ohjausta ja tukea koko opiskeluajan. Hyviä kokemuksia maahanmuuttajien tutor-toiminnasta on esimerkiksi Kotkan ammatillisessa koulutuskeskuksessa (Torvinen-Artimo 2004, 98). Kotkassa on erityisesti kiinnitetty huomiota siihen, että maahanmuuttajaopiskelijat saavat opintojen alkuvaiheessa edes yhden kontaktin suomalaisiin opiskelijoihin. Helsingin diakoniaopistolla on taas kokeiltu maahanmuuttajaopiskelijoiden opettajatutorointia. Opettajatutoroinnin avulla maahanmuuttajien opintoja ja niihin liittyviä asioita seurataan tehostetusti ja opettajalla on säännöllisiä seurantapalavereita maahanmuuttajaopiskelijan kanssa. (Niiranen 2004, 123.)

Sosiaaliset suhteet ja sosiaalisten verkostojen rakentaminen oli haastatteluissa keskeinen maahanmuuttajia askarruttava asia. He kokivat suomalaisiin opiskelijoihin tutustumisen vaikeaksi, vaikka heillä itsellään siihen tahtoa olikin etenkin kielitaidon kehittämisen ja opinnoissa viihtymisen näkökulmasta. Sosiaalisten suhteiden rakentamisen esteenä voi toisaalta olla huono suomenkielen taito, ikä tai elämäntilanne. Oppilaitoksen näkökulmasta tulisi tukea sosiaalisten verkostojen rakentamista ja suomalaisiin koulukavereihin tutustumista heti opintojen alkuvaiheesta lähtien, koska koulutovereilla ja tuttavilla on vaikutusta maahanmuuttajan hyvinvointiin, kielen kehittymiseen ja suomalaiseen kulttuuriin sopeutumiseen (Tarnanen & Suni 2005, 14-16).

Maahanmuuttajien ja suomalaisten opiskelijoiden tutustumisen yhteydessä mietin, kuinka monikulttuurisia oppilaitoksemme ovat ja miten niitä voisi kehittää yhä monikulttuurisemmiksi. Oppilaitoksen arjessa voisi hyödyntää monipuolisemmin opiskelijoiden etnistä taustaa järjestämällä esimerkiksi monikulttuurisuus-tapahtumia tai juhlia tuomalla esiin esimerkiksi erilaista ruokakulttuuria, musiikkia ja taidetta

(Wilhelmsson 2004, 39-40). Yksilön näkökulmasta tapahtuisi molemminpuolista oppimista ja toisaalta lähihoitajan työssä monikulttuurisuuden tuntemisesta on paljon hyötyä.

Kehittämishanketta tehdessäni minulle heräsi kysymys siitä, kuinka paljon ammatillisten oppilaitosten ohjaajina ja opettajina tiedämme maahanmuuttajien opintoihin liittyvistä askarruttavista asioista ja ohjauksesta. Ehkä voisi olla hyödyllistä kouluttautua lisää tällä saralla tai hankkia esimerkiksi lisää ohjausmateriaalia maahanmuuttajien opintojen tukemiseksi. Kuitenkin tulee muistaa, että maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaaminen ja opettaminen eivät ole mitään kummajaisia. Martin (2004, 186-188) Jyväskylän yliopistosta kirjoittaa maahanmuuttajien kielitaitoa koskevassa artikkelissaan siitä, millaisia apukeinoja tai opetushenkilöstölle on maahanmuuttajien opettamiseen ja ohjaukseen. Hän korostaa sitä, kuinka suomalaistenkin opiskelijoiden kielitaidossa on eroavaisuuksia ja useimmat niistä keinoista, jotka edesauttava maahanmuuttajien oppimista auttavat myös suomalaisia opiskelijoita. Tärkeimpänä hän pitää kaikelle oppimiselle myönteistä asennetta ja ilmapiiriä.

Kirjallisuuteen tutustuessani mietin, auttaisiko maahanmuuttajaopiskelijoiden oma opetuksen järjestämissuunnitelma maahanmuuttajien parissa työskenteleviä. Suunnitelma tukisi varmasti opettajien ja tukihenkilöstön työtä ja antaisi työlle selkeämmät raamit. Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen osio on yleensä osa oppilaitoksen opetussuunnitelmaa ja sen sisältönä ovat esimerkiksi opintojen suoritustavat, ajoitus, arviointi ja työssäoppimisen käytänteet. Kotkan ammatillisessa koulutuskeskuksessa suunnitelmaan on lisäksi kirjattu monikulttuurisuuteen liittyviä arvoja, opiskelijavalinnan käytänteitä ja lähtökulttuurin erityispiirteitä (Leinonen 2004, 61-63). Suunnitelma helpottaisi maahanmuuttajaopiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimista ja tavoitteena on, että maahanmuuttajaopiskelijat saavat samanlaista kohtelua oppilaitoksessa kuin suomalaisetkin opiskelijat.

Tässä oli joitakin pohdintoja kehittämis ehdotuksia ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen. Varmasti on olemassa myös paljon muita kehittämiskohteina, mutta nämä edellä esitetyt nousivat oman oppilaitokseni maahanmuuttajaopiskelijoiden näkökulmasta merkityksellisiksi ja tärkeiksi. Olen oppinut tämän kehittämishankkeen myötä paljon monikulttuurisuudesta ja monikulttuurisesta ohjauksesta. Toivon, että voin siirtää pikku hiljaa tätä oppia myös käytännön työhön osaksi maahanmuuttajien ohjausta.

LÄHTEET

- Jääskeläinen, N. 2004. Oma äidinkieli opetuksen tukena ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 102109.
- Koskimäki, T. 2004. Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 10-21.
- Kuisma, K. 2001. Maahanmuuttajat ammatillisessa peruskoulutuksessa - selvitys koulutuksen käytännöistä. Moniste 18/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Kuisma, K. 2004. Suomen kieli ja ammattiopinnot: kokemuksia käytännöistä ja uusia näkymiä. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 49-57.
- Leinonen, E. 2004. Maahanmuuttajien opetus suunnitelmapirosessi Kotkassa. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 58-64.
- Liebkind, K. 2000. Monikulttuurinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus.
- Martin, M. 2004. Kenen kielitaito riittää? Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 180-190.
- Metsänen, R. 2000. Monikulttuurinen ohjaus. Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 180-195.
- Niiranen, J. 2004. Maahanmuuttajien tukeminen ammatillisissa opinnoissa – näin Helsingin Diakonia-opistossa. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 120-126.
- Pitkänen, P. (toim.) 1997. Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita.
- Jyväskylän ammattiopiston Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelma 2006.
- Tarnanen, M. & Suni, M. 2005. Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. Teoksessa Paananen, S. (toim.) 2005. Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 9-21.
- Tanskanen, S. & Härkönen, S. 2004. Monikulttuurisen ohjauksen haasteita. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 76-84.
- Torvinen-Artimo, M. 2004. Maahanmuuttajanuoret kohti ammattia – käytännön kokemuksia. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 93-99.
- Wilhelmsson, N. 2004. Oppilaitosten kulttuuri ja maahanmuuttajat. Teoksessa Aunola, U. (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 36-48.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelulomake

1. Taustatiedot

- Mitä alaa opiskelet?
- Millaista alan opiskelu mielestäsi on?
- Mitä teit ennen kuin tulit opiskelemaan tähän oppilaitokseen?

1. Ohjaus

Ennen opintoja:

- Mistä sait tietoa alasta, jonka olet valinnut?
- Mistä sait tietoa oppilaitoksesta, johon tulit opiskelemaan?
- Kävitkö tutustumassa oppilaitokseen ennen opintojen alkua?
- Oletko ollut alaan liittyvässä työharjoittelussa ennen koulutuksen alkua?
- Kuka auttoi sinua hakuprosessissa?

Opintojen alussa:

- Muistatko, kuka/ketkä ohjasivat ja opastivat sinua ensimmäisten koulupäivien aikana?
- Mihin asioihin sait opastusta ensimmäisten koulupäivien aikana?
- Mitkä asiat koit vaikeiksi ensimmäisinä koulupäivinä? Keneltä olisit halunnut ohjausta ja opastusta näihin asioihin?
- Oliko sinun helppo tutustua uusiin opiskelutovereihin? Miten tutustuminen tapahtui?
- Oletko paljon tekemisissä suomalaisten opiskelijoiden kanssa? Entä maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa? Auttavatko he sinua opinnoissa?
- Mitkä asiat herättivät kysymyksiä varsinaisten opintojen alettua? Saitko opastusta esimerkiksi lukujärjestyksestä? Opiskeltavista oppiaineista? Kuka on auttanut sinua näissä asioissa? Miten näissä asioissa mielestäsi voisi parhaiten auttaa?

Opintojen edetessä:

- Miten ammatilliset opinnot ovat sinulla sujuneet? Missä ammatillisissa opinnoissa olet hyvä? Entä mitkä ammatilliset opinnot vievät sinulta eniten aikaa ja tuntuvat vaikeilta?
- Oletko saanut tukea ja ohjausta ammatillisiin opintoihin? Millaista tukea? Kuka auttaa sinua?
- Miten yhteiset opinnot (kielet, matematiikka jne.) ovat sinulla sujuneet? Missä aineissa olet hyvä? Entä mitkä aineet vievät sinulta eniten aikaa ja tuntuvat vaikeilta?
- Oletko saanut tukea ja ohjausta näihin opintoihin? Millaista tukea? Kuka auttaa sinua?
- Oletko saanut riittävästi tietoa valinnaiskursseista? Entä hyväksilukuasioista? Vapaa-ajan toiminnoista? Onko sinulle kerrottu erilaisista työmahdollisuuksista (esim. kesätyö, osa-aikatyö)? Mistä olet saanut tätä tietoa?

Opintojen loppuvaiheessa:

- Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
- Mitä kysymyksiä ammattiin valmistuminen sinussa herättää?
- Oletko saanut mielestäsi tarpeeksi tietoa työelämästä? Jatko-opinnoista? Mistä olet tätä tietoa saanut?
-

Ohjaus yleisesti:

- Oletko tyytyväinen siihen, miten sinua on ohjattu oppilaitoksessa?
- Jos sinulla on jokin ongelma, saatko siihen tarpeeksi ohjausta? Kuka sinua yleensä auttaa?
- Miten haluaisit opastaa maahanmuuttajaopiskelijaa, joka tulisi opiskelemaan samaa alaa kuin sinä? Mitä asioita kertoisit hänelle? Mitkä näistä asioista ovat tärkeimpiä?